

GILLET

2014

Tidskrift för Carlstads-Gillet
Årgång 23 Nr 27

MUSEUM SÖDALMÄRA

Gillet

Tidskrift för Carlstads-Gillet
Nummer 27/årgång 23/2014

Ansvarig utgivare

Monica Elgh

Adressuppgifter

Carlstads-Gillet
c/o Karlstads kommun
Gamla Wermlandsbanken
Tingvallagatan 13
651 84 Karlstad
054-15 84 09
carlstads-gillet@telia.com
www.carlstads-gillet.se

Kontaktperson

Erik Hellberg, skrivare
Gökärtsgatan 12
653 45 Karlstad
0706-72 44 60

Redaktion

Redaktör: Marie Aakre
0706-18 77 03
Layout och redigering:
Erik Bonde
0702-30 51 06

Tryck

Strokirk och Landströms
i 550 exemplar

INNEHÅLL 2014

4-11

Den stora branden på Norrstrand

Marie Aakre

12-15

Första... andra... tredje... såld!

Marie Aakre

Värmlandsutställningen 1929

17-19

Sommarstugans hemlighet

20-21

Prins Eugen var hedersgäst

22-25

Cyrrillus hus 85-årsjubilerar

Marie Aakre

30-33

Att växa upp i Centralpalatset

Karl Axel Hjerdt

34-37

Ett år med Brigadmuseum

Marie Aakre

Astrids ödesdiga resa till Indien
26-29 Jenny Moström

Kulturbyggnader förr och nu
38-41 Per Berggren

Höstgillet
42

Vårgillet
43

CARLSTADS-GILLET'S RÅD

Ålderman: Monica Elgh
Vice ålderman: Karl-Axel Hjerdt
Skrivare: Erik Hellberg
Skattmästare: Lennart Hellqvist
Tf arkivarie: Karl-Axel Hjerdt
Munskänk: Margareta Widstrand

Bisittare: Marie Aakre
Robert Warholm
Anna Hedstrand
Eva Lejrin
Charlie Skoghäll

Valdelegerade: Bo Wallin,
sammankallande
Torbjörn Joghed
Lena Sewall

DIVERSE

Rådet efterlyser hjälp till
arrangerandet av Gillena i
Gamla Wermlandsbanken.
Kontakta Margareta
Widstrand, telefon:
0730-66 19 73.

70 år sedan Gillet såg dagens ljus

Arets Vårgille inleddes med stadgeenliga förhandlingar i Gamla Wermlandsbankens marmorsal. Med anledning av Carlstads-Gillet 70-årsjubileum intogs den efterföljande festliga supén på Stadshotellet. Det var ju just på Statt som Gillet bildades en februarikväll 1944, då våra stadgar antogs.

Första raden i dessa lyder som följer: "Gilletts uppgift är att sprida kännedom om Karlstads historia." Det är glädjande att så många medlemmar hörsammar denna uppmaning och även i år velat medverka i vår tidskrift.

Således gör vår förre ålderman Per Berggren en vandring i tiden bland Karlstads kulturbyggnader.

Året 1929 belyses på flera sätt. Cyrillus-huset, det ursprungliga läns museet, invigdes

då av prins Eugen. Gilletmedarbetaren Jenny Moström bjuder på en ödesmättad släkthistoria, som också tar sin början detta år.

Karl Axel Hjerdt berättar om sin uppväxt i det Österbergska huset i Haga.

I Gillets egen skriftserie ingår numera 43 titlar, de två senaste tillkomna i år. I nummer 42, "Smörgåsnissan", blickar Gunhild Hernström tillbaka på sina många år som anställd på Stadskällaren. Om detta berättar författaren också i en intervju på sidan 16 i Gillet. I nummer 43, "Klarabor minns", presenteras stadsdelens historia inte minst genom ett mycket rikt bildmaterial.

Jag hoppas att alla medlemmar i Carlstads-Gillet får en fortsatt skön sommar!

Monica Elgh

advokatbyrå

MOH

Moreau, Olsson & Högberg AB

RYDAHLS
ELEKTRISKA EFTR AB

STROKIRK
LANDSTRÖMS

TRYCKER I
KARLSTAD & LIDKÖPING

Nya Wermlands-Tidningen
torsdag 8 augusti 1907:

"Den orgelbundna byggnads-
verksamheten som trots alla
maningar och varningar
uppstått utanför vårt
stadsplanelagda område,
har i dessa dagar lett till en
af de svåraste olyckor, som
på länge övergått Karlstad
och säkert den svåraste efter
den stora branden 1865.
Natten till i tisdags nedbrunno
nämlingen i grunden 14
boningshus och 28 andra
byggnader i de delar av
stadsdelen Hagaborg,
som kallas Vänerslund
och Sundby."

Norrstrand står i ljusan låga

Byggnader uppförda efter den stora branden på Vänerslundsområdet längs gamla Kroppkärrsvägen, allmänt kallade, från vänster; Brusehuset, Danielssons hus och von Post-huset.

Foto: Kjell Rydahl

RUNT 300 MÄNNISKOR FÖRLORADE SINA BOSTÄDER

”Väldig eldsvåda i Karlstad. En hel stadsdel avbränd.” Det var dramatiska nyheter som Nya Wermlands-Tidningens läsare fick ta del av efter den stora branden 1907. Ett 40-tal byggnader, däribland Walfrids Svenssons möbelfabrik med tillhörande lager, hade brunnit ned till grunden natten mellan den 5 och 6 augusti. Områdena som eldhärjats kallades Vänerslund och Sundby och ligger i nuvarande stadsdelen Hagaborg/Norrstrad. ”Ett rent underverk att inget människoliv

spilldes”, skriver NWT. Men omkring 60 familjer, uppskattningsvis runt 300 människor, förlorade sina bostäder, enligt en rapport om olyckan till civildepartementet från Länsstyrelsen i Värmland.

Elden hade uppstått i ett uthus som hörde till fiskhandlaren Otto Nilssons gård i Vänerslund (vid stjärnan på kartan). När branden upptäcktes en stund efter midnatt, var den redan bortom kontroll. Människorna som bodde i husen, vaknade av branden och hade

bara tid att rädda sig själva och sina närmaste. ”Under brandnatten trodde man flera timmar, att en tioårig flicka brunnit inne. Men barnet återfanns hos en bekant familj i Haga, dit hon i sin förskräckelse tagit sin tillflykt i blotta linnen. En stund saknades även ett minderårigt barn, som av sin moder räddats genom fönstret, men även detta återfanns till slut, liggande i ett bylte sängkläder...”

Nödhjälpskommitté tillsattes

Redan på tisdagsförmiddagen, medan eftersläckningsarbetet fortfarande pågick, lyckades stadsfullmäktige i Karlstad få ihop tillräckligt många ledamöter för att kunna kalla till krismöte och besluta om omedelbara åtgärder för att lindra nöden bland dem som förlorat både hem och ägodelar. Både ordinarie och vice ordförande i Karlstads stadsfullmäktige var bortresta vid tidpunkten för branden. I deras ställe var det stadsfullmäktiges äldste A. Nerman som tog över ledningen och beslutade om tillsättande av en nödhjälpskommitté. Denna bestod av fabrikererna Walfrid Svensson, O.P. Öqvist och C.J. Wennberg, poliskonstapel Joh. Kjellin, grosshandlare A.G. Moberg, sysslomannen A.W. Adde och kontorschef A.O. Alstermark.

NÖDHJÄLPEN

Listor för tecknande av nödhjälpsbidrag fanns, förutom hos nödhjälpskommittén, utlagda på Wermlands enskilda bank, Riksbankens avdelningskontor, Sydsvenska kreditaktiebolaget, Nya Wermlands-Tidningen och Hjalmar Petersson & C:ins bokhandel. Knappt två veckor efter branden uppskattades dessa summor uppgå till närmare 5.000 kronor.

Bidragsgivare som nämns i NWT:

- Drättselkammaren: 1.000 kr.
- Stadsfullmäktige: 1.000 kr.
- Kronprins Gustaf: 500 kr.
- Kung Oscar II: 500 kr.
- Landshövding Dyrssen: 50 kr.
- Nya Wermlands-Tidningen: 50 kr.
- Värmlands enskilda bank: 500 kr.
- Kristinehamns enskilda bank: 200 kr.
- Stadshotellets sommarsalongs extraföreställning: 165 kr.
- Karlstads soarésällskap: 160 kr.
- Organistföreningens musikföredrag i domkyrkan och Våxnäs Bryggeri-Aktiebolag: 942 kr.
- Karlstads mekaniska verkstad: 200 kr.
- Insamlat från en fest i Skåre: 83 kr.
- Föreningen för skolkonserter: 100 kr.

Längst upp, "von Post-huset" som låg i korsningen Vänerslundsgatan/Kroppkärrsvägen. På bilden under ses Walfrid Svenssons möbelfabrik. Båda byggnaderna var återuppbyggda redan ett år efter branden. Möbelfabriken eldhärjades även vid ett par tillfällen på 1940-talet. Adressen idag är Tolvmansgatan 13. Foto: SN

Ett förslagsanslag på 1.000 kronor ställdes till kommitténs förfogande. Drätselkammaren beslutade upplåta en avdelning i Karlstads gamla lasarett som då stod tomt, till provisorisk bostad åt människor som saknade tak över huvudet. 500 kronor anslogs till indragande av kokgas

och vatten i rummen och 500 kronor till inköp av kokkärl och sängutrustning.

Den 7 augusti hade nödhjälpskommittén sitt första sammanträde. Ett understöd på 645 kronor fördelades bland ett 30-tal familjer som inte haft sitt lösöre försäkrat. Det påpe-

kades även att arbetare som var sysselsatta vid den nedbrunna möbelfabriken (som hade omkring 30 anställda), måste få ta del av den kontanta nödhjälpen även om inte deras bostäder var drabbade av branden.

Följande annons, undertecknad av de sju

Nu och då. Det gamla huset låg på Hantverkargatan 20 och klarade sig mirakulöst undan branden 1907. Det revs i början av 1970-talet i samband med byggnationen av det nya Hagaborg. Foto: Erik Bonde och SN

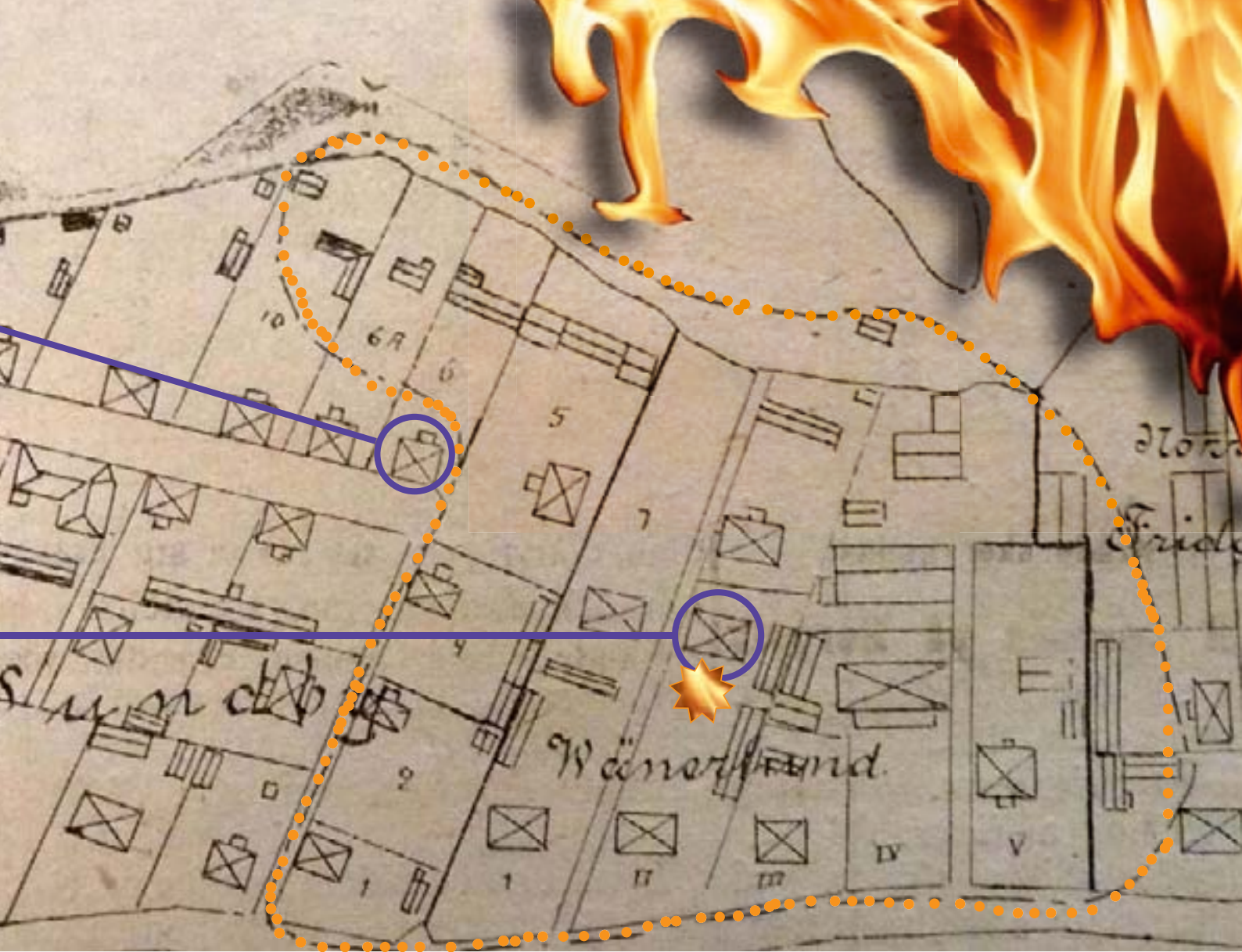
Vid björken på bilden till vänster stod huset som visas på det svartvita fotot. Adressen var Vänerslundsgatan 4. Branden bröt ut i en uthusbyggnad i närheten. Det är samma byggnad som ses på sidan 4. Utsidan klarade sig tack vare att huset var byggt i sten. Dock blev det helt utbrunnet invändigt.

◆ En karta som visade brandens spridning publicerades i NWT. Det prickade området visar brandområdet och stjärnan platsen där branden utbröt. På kartan över Norrstrand från 1908 kan man se vilka byggnader som hade återuppbyggts ett år senare.

Hantverkargatan före rivningsvägen. Andra huset på höger sida är Hantverkargatan 20. Foto: Kjell Rydahl

1908 års karta, ritad av Napoleon Caesar.

NEDBRUNNA HUS OCH DESS ÄGARE

- Valfrid Svensson & Komp:s bostadshus i två våningar med sammanlagt 20 rum, fabriksbyggnad i två våningar samt lagerbyggnad med målareverkstad i två våningar.
- D. Nilsson, ett trähus med fyra rum på vardera botten.
- O. Nilsson, ett envånings trähus med åtta rum samt ett under byggnad stående tvåvåningshus med nio rum.
- Snickaren Karl Andersson ett tvåvånings stenhus och ett tvåvånings trähus, vardera med 14 rum.
- Byggmästaren Henning Ljungberg, ett envånings trähus med tio rum.
- Lars Daniel Nilsson, ett tvåvåningshus med 14 rum.
- Emil Jonsson, ett tvåvåningshus med 12 rum.
- Änkan Nilsson, en mindre byggnad med två rum.
- Åkare Andersson, ett tvåvåningshus med tio rum.
- Arbetaren Karl Andersson, ett envåningshus på 6 rum.
- Sammanlagt 28 uthusbyggnader

Området som brann 1907, dåvarande Vänerslund och Sundby, sett från Gubbholmen så som det ser ut idag.

Foto: Erik Bonde

”INNAN ÅNGSPRUTAN HUNNIT KOMMA IGÅNG, HADE ELDEN SPRITT SIG TILL YTTERLIGARE ELVA HUS”

herrarna i nödhjälpskommittén sattes in i Nya Wermlandstidningen den 8 augusti:

”Upprop. Tillfölje den brandskada, som natten till den 6 innevarande månad övergick stadsdelarna Sundby och Vänerslund i Karlstad, hvarvid de flesta där boende, till största delen tillhörande arbetarklassen, förlorade allt vad de ägde, råder nu bland dessa den största nöd, som genom snart och kraftigt ingripande bör avhjälpas. Underteckande, som av Herrar Stadsfullmäktige mottagit uppdrag att emottaga de gåvor som av en välvillig allmänhet härtill skänkas, ha utlagt teckningslistor i stadens boklädor och bankkontor, varjämte gåvor av kläder och husgeråd kunna avlämnas i Herrar Walfrid Svensson & C:o möbelaaffär, Kungsgatan 39, eller hos någon av oss.”

Snabb hjälpinsats

I samma spalt berättas att kronprinsparet kondolerat med anledning av eldsvådan. Kronprins Gustaf, som var hertig av Värmland, hade sänt ett telegram till Värmlands

landshövding Dyrssen: ”Kronprinsessan och jag, mycket ledsna över eldsvådan, som hem-sökt Karlstad, uttala vårt hjärtliga deltagande. Beder dig meddela, om nöd föreligger och vilka åtgärder vidtagits.”

De nedbrunna bostadshusen och möbelfabriken ”jämte deras med marken jämna-de uthus, voro försäkrade, i allmänhet nog ungefär till värdet”, skriver NWT. Värdet på den oförsäkrade löseendomen däremot uppskattades till mellan 15.000 och 25.000 kronor (i dag 750.000–1.250.000 kronor).

Hjälparbetet organiserades effektivt och kom imponerande snabbt i gång efter branden. Nödhjälpen byggde i stor utsträckning på frivilliga bidrag från företag, föreningar och privatpersoner.

NWT vädjar till människors bästa sidor med kommentarer som: ”Vi tillåta oss erin-ra om vikten av att de, som ha något att giva, utan dröjsmål räcka en hjälpsam hand.”

Samtidigt fanns en förebrående ton i rap-porteringen kring branden som bottenade i att

dess snabba spridning i första hand ansågs bero på att husen var byggda för tätt och i undermåliga byggnadsmaterial och dessutom uppförts på oregerlad mark.

Brist i brandskyddet

Men på en punkt medges i NWT brist i brandskyddet: att det saknades en mindre ångbrandspruta för den fasta brandkårens utryckningar. Den stora ångsprutan hanterades vid denna tidpunkt av reservbrandstyrkan vid Karlstads Mekaniska Werkstad.

Att någon mindre ångspruta icke är behövlig för stadens centrala delar, där vattenledningen fungerar, är naturligt. Men för ett snabbt ingrepp i vissa utkanter, som dock hör till staden, är den oeftergivlig, då väntan på den stora ångsprutan – såsom den senaste eldsvådan visar – kan bli ödesdiger på platser, dit vattenledningen ej är utsträckt.” Redan på första stadsfullmäktigesammanträdet efter sommaruppehållet, den 14 september 1907, föredrogs ett förslag från brandstyrel-

sen om anskaffande av en mindre ångspruta.

I samband med att brandstationen i Karlstad ett år senare, i oktober 1908, bytte adress och flyttade in i den gamla lasaretsbyggnaden införskaffades en andra ångspruta. Det kan man läsa i den tredje delen av Lars Dalgren och Ove Mobergs ”Karlstads stads historia” från 1954. Här kommenteras också det faktum att det tagit en halvtimme från att branchefen kallade på KMW-reserven och den stora ångsprutan till dess att den nådde fram till brandområdet i Vänerslund och Sundby i augusti 1907.

”Då brandmanskapet anlände, voro tre byggnader antända, och innan ångsprutan hunnit komma igång, hade elden spritt sig till ytterligare elva hus. Därefter kunde branden begränsas.”

”Hälsovådlig stadsdel”

Under rubriken ”Hvad är att göra” beklagas i NWT den utveckling som de senaste årens ekonomiska uppsving medfört. Inte någon av Sveriges städer har på grund av denna ”... undslupit svårigheter av den art, som för Karlstads del finnas samlade i namnet Hagaborg.” Stadsdelen är inte bara eldfarlig utan också synnerligen hälsovådlig på grund av sin brist på naturligt avlopp, framhåller man.

”Det är en stor olycka, att dess bebyggande icke kunnat förhindras och att kommunalmännen för en halv mansålder sedan eller mera icke hade den insikt om den kommunala arronderingspolitikens betydelse, som nu utgör – eller borde utgöra – ABC i all kommunalpolitik. Men nu är byggandet ett faktum, som vi icke kunna komma ifrån; lusten att bygga vidare därute synes icke kunna stävjas; och det officiella Karlstad må tycka vad det vill, Hagaborg är och förblir i alla fall en allt jämt tillväxande förstad till Karlstad.”

Kritik mot försäkringsbolagen

Den viktigaste lärdom man kan dra av eldsvådan i Sundby och Vänerslund, är därför att det måste inrättas drägliga förhållanden i dessa och liknande områden i Karlstad, fastslås i tidningen. ”Det program som torde vara att följa, synes oss böra gå ut på att förhindra varje ytterligare bebyggande av området, tills stadsplan uppgjorts för dessamma; samtidigt torde vatten, ljus och kraft

Karlstads gamla lasarett höll på att byggas om till brandstation 1907 och stod då därför tom. Här inrättades tillfälliga bostäder för familjer som förlorat sina hem i samband med branden. 1908 flyttade brandkåren in i byggnaden.

böra ledas till den vildvuxna stadsdelen.”

På stadsfullmäktigemötet den 14 september gjordes en framställning från hälsovårdsnämnden om att drätselkammaren skulle uppdras att så snart som möjligt låta utarbeta ett förslag till tomtreglering i stadsdelen. A. Nerman motionerade om stadsfullmäktiges godkännande av sitt beslut att sammankalla ett extra sammanträde med anledning av branden, tillsättandet av en nödhjälpskommitté och anvisandet av 1.000 kronor i förslagsanslag för att avhjälpa den mest akuta nöden. Anledningen var att man vid det extra stadsfullmäktigemötet inte varit tillräckligt många ledamöter för att vara beslutsmässiga. Åtgärden godkändes vid stadsfullmäktiges sammanträde den 7 november.

Den direkta brandorsaken kunde aldrig fastställas. Vid magistratsförhör som senare hölls försäkrade Otto Nilsson, i vars uthus branden utbrutit, att han inte kände till att någon oförsiktighet med eld skulle ha ägt rum i byggnaden. Karlstadsagenterna för försäkringsbolagen Skandia och Fenix närvarade också vid magistratsförhöret.

Brandstodsbolagen ”... ha sin dryga andel i allt dylikt planlöst byggande, som de platt kunde förhindra genom att icke taga risker i sådana orgelbundna och ofullständiga stadsdelar, kommenterar Nya Wermlands-Tidningen.

I dag, mer än 100 år senare, kan man kan-

ske reflektera över om försäkringsbolagen verkligen skulle ha låtit ägarna till de nedbrunna fastigheterna försäkra dessa till så höga belopp om de varit fullt så brandfarligt byggda som det hävdades.

Marie Aakre

Källor:

- Nya Wermlands-Tidningen, augusti-november 1907
- ”Stadsfullmäktiges i Karlstad Handlingar år 1907”, Karlstads-Tidningens Aktiebolag, 1907, Karlstads kommun, kommunarkivet
- ”Karlstads stads historia”, tredje delen, Lars Dalgren/Ove Moberg (1954)
- www.ekonomifakta.se
- Identifiering av det gamla området i det nya Hagaborg: Sören Jonsson

FÖRSÄKRINGAR

- Skandia: 160.000 kronor (varav 130.000 omfattade Valfrid Svensson & Komps möbelfabrik, hela anläggningen)
 - Fenix: 40.000 kronor
 - Svea: 23.000 kronor
 - Magdeburg: 10.000 kronor
- Omräknat i dagens penningvärde motsvarar summorna tillsammans omkring 11.500.000 kronor.

1 460 utrop på två dygn

♦ – Jag tycker det är att roligt att vara auktionist!

Det säger Peter Pettersson med betoning på ordet roligt. Sedan 1987 driver han Auktionsverket i Karlstad och att han trivs i rollen som klubbslagare är det nog ingen i hans publik som betvivlar. Skämt och roliga kommentarer följer med i stort sett varenda utrop.

Just därför har han hittills stått emot trenden att, som de allra flesta av landets etablerade auktionshus, gå över till renodlade online-auktioner. Han älskar den där trevliga och förtätade atmosfären som infinner sig i auktionshallen.

Peter Petterssons auktioner är speciella tillställningar. Han är personlig och delar med sig av sina gedigna kunskaper om objekten han ropar ut. Ibland så mycket att han tappar bort sig i själva utropen. Antikbranschen, som han hunnit jobba ett tiotal år i innan han tog steget att etablera egen firma, kan han på sina fem fingrar.

Tre till fyra kvalitetsauktioner per år och en till två stadsauktioner i månaden hålls på Auktionsverket i Karlstad.

På Höstkvalitén 2010 fick Peter förtro-

Peter Pettersson visar en Louis Vuitton-kofert, som värderades till mellan 20.000 och 30.000 kronor. Slutbudet stannade dock på 15.000 kronor.

det av avyttra 82 tavlor, signerade Lars Lerin, vilket inbringade omkring tre miljoner kronor. En händelse som stärkt hans varumärke och position i auktionsvärlden.

Mest intresserad av konst

– Det har helt klart betytt mycket, verken spände över hela hans konstnärsskap. Jag har fått in mycket Lerin även efter det, berättar han.

På Värkvaliteten i år, som hölls den 9–10 maj, klubbades bland annat en akvarell av Lars Lerin för 205.000 kronor och ett collage för 115.000 kronor.

– Det är svårt att inte tycka om Lerins tavlor! Konsten är också den del inom gebitet som

Peter säger sig vara mest intresserad av. Och kunnig i.

– Det är konsten som går bäst, den utgör omkring 70 procent av den totala omsättningen.

Konsten i Värmland håller hög klass, tycker han.

– Det finns många duktiga lokala konstnärer och det är ju fantastiskt att vi har två internationellt uppmärksammade konstnärer som Lars Lerin och Karin Broos. Och Joakim Johansson, jag gillar hans tavlor jättemycket – det är grymt bra konst! Och den store målaren Axel Törneman från Persberg. Samt Thor Fagerkvist, Gustaf Fjaestad och Rackenmålarna...

Dyrt med Karlstadsmotiv

Tavlor med pittoreska Karlstadsmotiv hittar ofta köpare till förhållandevis höga priser utan kända konstnärssignaturer. Exempel från senaste Värkvaliteten är två anonyma tavlor i ganska små format som såldes för över 6.000 respektive 7.000 kronor.

En målning med spännande proveniens som också klubbades på denna auktion var Erling Ärlingssons ”Skogsarbete”. Med måttet 169x315 ingick verket från början i en monumental målning som gjordes till utställningen Värmland visar, som hölls i Stadsträdgården 1947.

Det var en 15 meter lång exposé över de vik-

AUKTIONEN I URVAL

Bringare i lysterglas

Slutpris: 700 kr

Sveriges bebyggelse

Slutpris: 800 kr/st

Bordsur, Science

Slutpris: 1.300 kr

Kandelaber, Rörstrand

Slutpris: 1.300 kr

◆ Auktionsverket i Karlstad håller sin årliga värkvalitetsauktion. Peter Pettersson sköter klubbningen och Lennart Karlsson (till höger) förmedlar budgivningen som sker via telefon. Björn Karlsson (till vänster) ser till att objektens slutpriser registreras i datorn.

Foto: Erik Bonde

tigaste delarna i det värmländska näringslivet.

Från informationen på Auktionsverket i Karlstads hemsida inför auktionen kunde man läsa:

”Målningen köptes sedermera av Erlings gode vän Olle Johansson, ägare av Svenska Rayon-fabriken i Vålberg, där den av Ärlings-

son monterades upp i matsalen. Men tyvärr visade det sig att målningen var för stor och därför kortades den ner.”

Det var delen som blev över som nu såldes. 67.000 kronor stannade budgivningen på.

Den större delen av målningen hänger idag på Hotel Frykenstrand i Sunne.

Av sammanlagt 1.460 objekt stod konsten ändå inte för mer än 172 av utropen som gjordes under de två dagarna. Till det övriga hörde designad keramik från 1950- och 60-talen, kända matserviser och porslinsserier från fabriker som Rörstrand och Gustavsberg, vaser och skålar i slipad kristall, mässingsljus-

Soldattorpstavla

Slutpris: 7.000 kr

Hörnskåp, 1700-tal

Slutpris: 1.700 kr

Gustavianska vinglas

Slutpris: 2.900 kr

Kask M/1845 Slutpris: 3.700 kr

Karlstadsmotiv är populära

Två tavlor med vyer över Karlstad såldes på Auktionsverket i Karlstads Värkvalitet i maj.

En olja på papper (31x46 cm) med utsikt över Pråmkanalen och domkyrktornet i bakgrunden, som trots skada och okänt konstnärskap gick upp till 7.200 kronor (utrop 1.000-2.000).

Tavlan med Hybelejen är en olja på duk (59x72) från 1892 av okänd konstnär.

Den klubbades för 6.200 kronor (utrop 1.500-3.000).

"I SVERIGE FÖRSTÅR VI INTE VÄRDET PÅ DET VI HAR"

stakar, silverföremål, fint arbetade karaffer och sirliga glasserviser från förra sekelskiftet, eleganta kristallkronor, skåp, byråer, matsalsgrupper och mängder av andra möbler från 1700-, 1800- och 1900-talen – från tiden och som stillkopior – och förgyllda speglar och trymårer i gustavianskt och empir, äkta mattor och Klässbolsdukar. Allt det där som förekommer i mängd på alla auktioner, men som är lite mera utvalt och står i en högre klass på kvalitetsauktionerna.

– Antikviteter är oerhört billiga i Sverige jämfört med utomlands. Det är få länder i världen förunnat att ha en så stor del av kulturarvet kvar. Tack vare att vi varit förskonade från krig har det kunnat bevaras. I Sverige förstår vi inte värdet på det vi har, anser Peter.

Om antikviteter förr var för dyra för att "vanligt" folk skulle ha råd att köpa dem, så är det definitivt inte så idag, menar han.

Men finns det inte ett väldigt stort intresse för retrosaker idag?

– Jo, det gör det. Men det är ändå en förhållandevis liten klick som är dödligt intresserad. Besöksantalet på auktionerna minskar hela tiden. Förr var det mer som en folkfest.

Han tycker det är sorgligt att arvet av gamla, fina saker efter äldre generationer inte tas tillvara bättre. Även om det inte är "riktiga" antikviteter, är möbler tillverkade fram till och med 1900-talets första hälft ofta gjorda i en kvalitet som man inte hittar för motsvarande pris i nyproduktion, säger Peter.

– Men jag har väldigt svårt att smälta att

en teakbuffé med fanerad spånskiva med fläckar och revor, kan gå upp till 3.000 kronor och vara dyrare än en sengustaviansk Stockholmsbyrå...

Vilken stil föredrar du själv?

– Jag är nog en allätare som tänker ganska praktiskt. Fritz Hansens superellipsbord tycker jag om för att det inte har några kanter och är lätt att torka av.

70–80 procent går till nätombud

Numera kan man lägga bud både via internet och i auktionshallen på Peter Pettersons auktioner. Inom en ganska snar framtid kan det dock bli ändring på den saken.

– Det kommer nog att bli stadsauktioner endast på nätet för mig också. Det har visat

AUKTIONEN I URVAL

Filmprojektor

Slutpris: 300 kr

Consommékoppar, Blå Blomst

Slutpris: 2.100 kr

Praktskåp, Ivan Åkerbom

Slutpris: 3.000 kr

◆ Björn Karlsson och Rolf Carlsson förbereder visningen inför årets Värkvalitet. I bakgrunden ses en stor Erling Ärlingsson-tavla, som vid auktionen i maj gick för 67.000 kronor. Skulpturen till höger om målningen är gjord av Emile Guillemin (utropspris 150.000-200.000 kronor) och blev återropad. Foto: Erik Bonde

sig att 70-80 procent av utropen ändå går via buden på nätet. Som det är nu blir det i stort sett bara dubbelt arbete.

Men kvalitetsauktionerna kommer han fortsätta att hålla i auktionshallen på Tormestad.

– När det gäller dyrare objekt är den personliga kontakten viktig för många köpare. Då känner man sig inte bekväm med att sitta hemma och buda, säger Peter.

Dessutom måste han ju få fortsätta att vara

auktionist! Det är ju det han gillar mest med jobbet.

Marie Aakre

Glas, Bengt Orup, Strikt
Slutpris: 1.100 kr

Ahlmarks rederi, 3 böcker
Slutpris: 1.000 kr

Skrivbord, tidigt 1800-tal Slutpris: 7.600 kr

Gustaviansk karmstol
Slutpris: 850 kr

Gunhilds minnen från Stadskällaren

Innehållet gör inte anspråk på att vara byggt på fakta, även om det varit hennes intention. Det förklarar Gunhild Hernström i förordet till sin bok "Smörgåsnissan".

Med underrubriken "Minnen från Stadskällaren", vill hon säga att "så här minns jag att det var". Men som läsare upplever man i högsta grad att Gunhild Hernström speglar restauranglivet precis så som det var. Humoristiskt, kryddat med roliga anekdoter och samtidigt med skärpa och stor kännedom om människorna och tidsandan, inte minst klasskillnaderna, som präglade dem.

Det visade sig vara väldigt lite dokumenterat om Stadskällaren i Karlstad sedan tidigare...

– Ja, när jag började söka efter faktauppgifter om Stadskällaren upptäckte jag att det i stort sett inte fanns något skrivet alls om varken restaurangen eller själva byggnaden i hörnet av Drottninggatan-Järnvägsgatan. Jag satt i Värmlandsrummet på Stadsbiblioteket och gick igenom högvis med böcker utan att hitta något. I Original i Värmland från 1954, skriver i alla fall Mats Ronge om Carl Edvin Johansson, som var en legendarisk utkastare på Stadskällaren, där han gick under namnet "Väran Johansson", och i boken Karlstadsoriginal berättar han om Karl Elofsson, allmänt kallad Kalle Sprätt, som en gång i tiden var stamkund på Stadskällaren. Många av mina gamla arbetskamrater från Stadskällaren var borta eller hade skingrats på olika håll. Just därför kändes det extra angeläget att få de minnen jag bär med mig nedtecknade innan det blev för sent.

Hur långt tid tog det att skriva boken?

– Två år ungefär, från det att jag satte mig framför datorn. Men själva idén hade ju slagit rot långt tidigare sedan olika personer, med flera års mellanrum, sagt åt mig att jag borde skriva om mina erfarenheter från Stadskällaren. Nu är jag glad att jag gjorde det.

"Smörgåsnissan. Minnen från Stadskällaren" är den 42:a skrften i Karlstads-Gilletts skriftserie.

Det känns roligt att kunna bidra med något som kommer att bli en liten del av Karlstads historia.

Du fick jobb som smörgåsnissa på Stadskällaren 1959, 17 år gammal.

Vilka var dina arbetsuppgifter?

– Smörgåsnissa var en elev som gick bredvid för att lära sig servitörsyrket från grun-

den. Man fick jobba med lite allt möjligt, även praktisera i kallskänken; rensa sill, hacka lök och persilja, göra rosor av smör... Två och ett halvt år tog det innan man var färdig. Även teori ingick.

Hur länge arbetade du på Stadskällaren?

– När jag var klar med restaurangutbildningen gjorde jag ett avbrott och började som elev i en damfrisering för att jag tröttnat på kvällsarbetet. Men jag var snart tillbaka på Stadskällaren och jobbade där fram tills jag gifte mig och bildade familj. Under småbarnsåren återvände jag som vikarie på kvällarna, ofta som barmästare. I mitten av 60-talet blev det ju populärt med drinkar och Stadskällaren fick en drinkbar. Jag lärde mig blanda drinkar, vodka lime, rom och cola... Som extrapersonal jobbade jag sedan på Stadskällaren ända tills restaurangen slog igen i mitten av 80-talet.

Vilken var den roligaste tiden?

– Allt var roligt på sitt vis! Men skillnaden var stor mellan den gamla tidens finrestaurang, där dukning och servering var jätte viktigt, till den sista tidens dansrestaurang, där man gjort bar av hela den gamla matsalen. Då hade Stadskällaren döpts om till Cecilia och gick inte längre att känna igen.

Marie Aakre

HAR GETT UT ETT TIO TAL BÖCKER

"Smörgåsnissan", formgiven av Anita Stjernlöf-Lund, gavs ut på Gunhild Hernströms förlag våren 2014. Genom egna förlaget har hon tidigare gett ut ett tiotal böcker, däribland "Bland tistlar och smultronblom" (1993), "Mystik från skogarna" (1994), "1907 Harry Nyquists resa" (2007) och en serie dagböcker som hennes far skrivit.

Efter sin tid på Stadskällaren fortsatte Gunhild Hernström några år i restaurangbranschen, i Olle Ferms bar på Stadshotellet och på Restaurang Sandgrund, innan hon knöts till tidningen Värmlandsbygden, där hon stannade i tio år och bland annat skrev kåserier under vinjetten "Så som jag tänker", vilka även getts ut i bokform (2010).

TISDAGEN DEN 13 AUGUSTI

Försäljning

AV

Utställningens byggnader.

Kiosker, restaurantens och friluftsserveringens stolar och bord, dansbana, oljad takduk och övriga materialier samt inventarier komma att under hand försälas omedelbart efter utställningens slut den 18 aug.

Hugade spekulanter kunna anmäla sig å utställningens kassakontor Klara 22. Tel. 1702 el. 1654.

VÄRMLANDSUTSTÄLLNINGEN.

NWT tisdagen den 13 augusti 1929.

**Här
hamnade en bit av
Karlstads historia**

När den stora utställningen som sommaren 1929 arrangerades i Karlstad av Värmlands läns hushållningssällskap var till ända, var det fritt fram att köpa det rivna byggnadsmaterialet från montrar, paviljonger och annat för återbruk. Turisthallen som byggts upp på utställningsområdet, där Karolinen ligger idag, innehöll en fris, en tidslinje över Karlstads historia fram till tiden för utställningen, målad av konstnären Jerk Werkmäster. Sista delarna i denna svit lades som innertak i en sommarstuga utanför Karlstad.

Tallbacken, som sommarvistet heter, stod inflyttningsklart 1931 och är sedan 1938 i familjen Stenborgs ägo.

– Vi har väl pratat och undrat över det här taket i alla tider. Och visst har vi haft en föreställning om att det rimligen måste röra sig om utställningsplank av något slag. Men exakt var målningarna kom ifrån har vi inte vetat.

Det berättar Torsten Stenborg, en av två grenar av familjen Stenborg som idag är ägare till sommarhuset som ligger i Eriksbergsområdet. Men nu är målningarna alltså identifierade, med hjälp av Olle Nilsson på Värmlandsarkiv och Gillesmedlemmen Mikael Blomquist, som fördjupat sig i lokalt källmaterial.

– Första sommaren vi var här ute var jag tio år. Gamle kungen, Gustaf V, fyllde 80 år den 16 juni och jag minns så väl att jag satt och lyssnade på ett hyllningsprogram på radion, säger Torsten.

Fjärde generationen

Det var föräldrarna, Magda och Wilhelm Stenborg, som köpte sommarstället, som gick vidare till sönerna Torsten och hans två år äldre bror Bertil, som inte längre är i livet. Torsten och hans fru Ingrid, bosatta i Uppsala, och Hillevi Stenborg som var gift med Bertil och bor i Göteborg, turas om att tillbringa tid vid stugan på somrarna.

– Min mormor levde fortfarande och var med här ute de första åren. Så med barnbarnen blir det fjärde generationen nu, konstaterar Torsten.

När Torstens barn växte upp, Kristina, Anders och Per (numera riksbekant tv-meteorolog) och Bertils barn Svante, Annika, Kajsa, vistades familjerna ofta vid sommarstället i Karlstad samtidigt.

Torsten Stenholm omgiven av dottern Kristina och hustrun Ingrid.

Foto: Marie Aakre

Dottern Kristina som gör föräldrarna sällskap i stugan denna gång, minns hur roligt de hade tillsammans, alla syskon och kusiner.

– Ja, det var bäddar överallt och vi vuxna satt tillsammans ihopklämda i köket, minns Ingrid och skrattar.

– Förr flyttade vi ut hit på somrarna, det låg ju ute på vischan då. I tonåren hände det att man cyklade in till stan någongång, men mest var vi här ute. Det var mycket bad och fiske, förstås. Vi fick besök av kamrater, ibland ordnade vi scoutläger och vägen ner till sjön använde vi som löparbanor. Men vi hjälpte även till med arbetet. Hugga ved var favoritsysslan, det slogs vi om, berättar Torsten.

Från Herrhagen till Marieberg

När Torsten skulle börja skolan bodde familjen Stenborg på Värmlandsgatan på Herrhagen.

– Jag gick en månad på Herrhagsskolan,

sedan flyttade vi till Marieberg och jag fick början på Tjäderskolan istället.

– Huset vi flyttade in i låg i hörnet på Nygatan 11/Tingbergsgatan 2. Det var byggt på muddermassor från Mariebergsviken och var alldeles nytt, vi var de första som flyttade in i lägenheten.

Föräldrarna hade flyttat till Karlstad på 1920-talet sedan fadern, Wilhelm Stenborg, fått anställning vid Karlstads elverk, där han så småningom blev driftschef.

Bertil Stenborg gick i sin fars fotspår och utbildade sig, efter realexamen i Karlstad, inom starkströmsteknik vid Chalmers, där han doktorerade och ägnade sig åt undervisning.

Torsten Stenborg flyttade, efter studenten i Karlstad och lumpen i Kiruna, till Uppsala för studier inom klimat och naturgeografi, doktorerade inom glaciologi och har tjänstgjort vid Uppsala universitet under sitt yrkesverk-

I vardagsrumstaket i familjen Stenborgs sommarstuga Tallbacken sitter en del av frisdekorationen som konstnären Jerk Werkmäster fick i uppdrag att göra i turisthallen till Värmlandsutställningen som hölls i Karlstad 1929. Målningen visar två händelser i Karlstads historia: Prins Gustaf Adolf inviger 1927 års utställning som arrangerades av Karlstads Fabriks- och Hantverksförening och prins Eugen förrättar invigningen av 1929 års utställning samt länsmuseumet.

Foto: Bill Ivarsson

Bad- och båtliv vid Vänern sommaren 1938, året som Magda och Wilhelm Stenborg köpte sommarstugan på Eriksberg. Sönerna Bertil och Torstens farfar var på besök.

Foto: Privat

samma liv. Men smultronstället har han alltid haft i Karlstad. När gamla bräder bröts upp i samband med att sommarstugans veranda skulle byggas till för en del år sedan, upptäck-

tes att dessa var bemålade på det som använts som baksida.

– Det finns säkert fler rester av målningar inbyggda här och där, men jag tror knappast

det finns något mer med sammanhängande motiv så som i taket, säger Torsten.

Marie Aakre

1929 års Karlstadsutställning

♦ *Lördagen den 22 juni 1929 var en stor högtidsdag i Karlstad. Då, på midsommarafton som det var, skulle både den stora Värmlandsutställningen i Klara och det nya, ståtliga museipalatset på Sandgrundsudden invigas. För prins Eugen, "Målarprinsen", var det bråda dagar.*

Prins Eugen

Nyss hemkommen från Paris, där han varit engagerad i den stora svenska konstutställningen som nyligen hållits där, anlände prins Eugen nu med morgontåget till Karlstad, med uppdrag att förrätta invigningarna i Karlstads stora begivenheter denna dag.

"Flaggstänger voro resta efter huvudgatorna och gröna girlanger prydde Järnvägs gatans mynning till Centralstationen. Det skådelystna folket kantade trottoarerna och högtidliga konstaplar dirigerade trafiken."

På stationen paraderade scouter och studentmarskalkar och vid plattformen hälsades prinsen välkommen med tal av stadsfullmäktiges ordförande Per Clarholm.

Efter mellanlandning i Residenset skulle prins Eugen infinna sig vid utställningsområdet klockan 11.30, dit han eskorterades över Klarabron av kavallerister.

"Det smattrade av hovar och över bron kom en avdelning husarer med klirrande sablar och knarkande läder."

Några av de många speciellt inbjudna till utställningen, som arrangerades av Värmlands läns hushållningssällskap, var Karlstads borgmästare Lundblad, dåvarande jordbruksministern

Johansson och ecklesiastikminister Lindskog, läns museets skapare Cyrillus Johansson och Selma Lagerlöf.

Gustaf Adolf

Industri- och hantverksutställningen i Karlstad 1927

1927 års Karlstadsutställning arrangerades av Karlstads Fabriks- och Hantverksförening och pågick mellan den 15 juni och 17 juli. Den var förlag till Stadsträdgården och Expositionshuset med utställningshallarna koncentrerade till Hamntorget. Utställningen, som hade omkring 400 utställare, däribland även utländska företag, invigdes av kronprins Gustaf Adolf.

Landshövding Abraham Unger inledde invigningen med tal om utställningens betydelse för det värmländska näringslivet. Prins Eugen förklarade utställningen öppen med förhoppningen att den skulle visa vad värmländsk idoghet kan åstadkomma.

Cyrillus var huvudarkitekt

Redan 1925 hade Hushållningssällskapet fattat beslut om att 1929 anordna ett lantbruksmöte med utställning i Karlstad. Syftet var att visa länets jordbruk och skogsbruk. Turistlivet, kommunikationsväsendet och hemslöjden i Värmland var andra områden som skulle belysas.

Utställningen bredde ut sig från området där Karolinen ligger idag och Växnäsparken till fälten söder om Värmlands regementes kaserner och inkluderade även Tingvalla idrottsplats, där uppvisning av lantbrukets prisbelönta kreatur ägde rum.

Som huvudarkitekt för utformningen av utställningen och dess byggnader hade arkitekt Cyrillus Johansson anlitats. Till sin hjälp när det gällde den konstnärliga gestaltningen, hade han en lång rad dekorationsmålare.

Karlstads gamla ridhus hade byggts om till huvudrestaurang och dekorerats av konstnären Bertil Damm. Här hölls officiell middag på midsommaraftonens kväll med prins Eugen som hedersgäst, som då, på eftermiddagen, också hunnit med att invigningstala i samband med läns museets öppnande.

Jon And svarade för dekoreringsen av luftfartutställningens avdelning, Dramatiska teaterns dekorationsmålare Ericsson för sjöfartsavdelningen, Iwo Brunander och Knut Hallgren för vägghallen, Värmlandskonstnären Oscar Johansson för hemslöjdsavdelningen och sagomålaren E.

Norelius för fiskehallen. Bildhuggaren Hultström utförde utsmyckningen av Vattenfallsstyrelsens paviljong och artisten Karl Ason, som utformat utställningens huvud-

I Jerk Werkmästers fris över värmländsk historia, som löpte längs väggen i turisthallen, ingick 1927 och 1929 års utställningar samt museets invigning.

affisch, anlitas för dekorationsarbeten på skilda håll i utställningshallarna.

För turistutställningens inre utsmyckning hade konstnären Jerk Werkmäster svarat. En liten rest av denna har sparats till eftervärlden som prydnad i ett sommarstugetak i utkan- ten av Karlstad. (Se sidorna 18–19)

30.000 besökare första dagen

Värmlandsvägen hette utställningens huvudgata på vars båda sidor de olika paviljongerna och hallarna bredde ut sig. Kolmila och glashytta hade byggts upp, dammar och fontäner hade anlagts, basargata, musikpaviljong, dansbana, berg och dalbana, tombola... Expositionen täckte upp det mesta från nytta till nöje.

Omkring 30.000 personer besökte Värmlandsutställningen under invigningsdagen, skriver Nya Wermlandstidningen efter midsommarhelgen, den 25 juni.

”Nöjesfältet har under de gångna dagarna redan hunnit att skaffa sig sin trogna publik. Det rådde i all synnerhet under midsommaraf- tonen ett verkligt myrstacksvimmel kring de olika attraktionerna. Att man hade roligt både hördes och syntes.”

Fram till den 28 juli var Värmlandsutställ- ningen planerad att pågå, men tiden förläng- des och den avslutades först den 18 augusti.

Marie Aakre

Källor: NWT 1 och 25 juni 1929

Nöjesfältet låg söder om kasernerna på 12.

Utställningens huvudentré låg vid gränsen mellan Växnäsparken och Malmtorget. Portalen hade utformats som en jättetratt och över den svävade en Värmlandsörn.

JERK WERKMÄSTER

Jerk Werkmäster vid sitt arbetsbord.

Foto: Erik Liljeroth/Nordiska museet

- Mångsidig bildkonstnär, grafiker och konsthantverkare (1896–1978), född i Rättvik. Studerade vid Högre konstindus- triella skolan i Stockholm 1916–19 och vid Konstakademien 1919–22.
 - Ägnade sig åt måleri, träsnitt, keramik, offentlig utsmyckning, kyrkokonst och bokkonst, utfärdade bland annat nobeldipom.
 - Medverkade som formgivare i ett hundratal utställningar, bland annat Göteborgsutställningen 1923, Värmlandsutställningen i Karlstad 1929, Östersundsutställningen 1930 och utställningar i Liège i Frankrike 1939, i Falun 1941 och Växjö 1942.
 - Utförde intarsiaarbeten för sällskaps- rum i första klass på ångaren Kungs- holm och hallen i Eltham Palace i Greenwich, England, och dekorarbeten i Grand hotell i Stockholm.
 - Mellan 1933 och 1967 var han konstnärlig ledare för Nittsjö keramikfabrik i Rättvik.
 - Var influerad av dalmåleriet men hans konst karakteriseras också som modernt dekorativt och funktionalistisk.
 - Jerk Werkmästers konst finns representerad bland annat på Dalarnas museum i Falun och museer i Göteborg, Helsingfors och London.
- Källor:** NE, Nordisk familjebok, fjärde utgåvan (1955), www.lexikonettamanda.se, www.signaturer.se

USTÄLLNINGÅRET 1929

- I maj invigdes världsutställningen i Barcelona, där den svenska paviljongen ritats av arkitekt Peder Clason.
- Sommarutställningar, liknande den i Karlstad, arrangerades i: Umeå, Västerås, Halmstad, Skänninge.

♦ Länsmuseet som ritades av arkitekten Cyrillus Johansson invigdes på midsommarafton 1929 och fyller alltså 85 år i år. Sedan 1976 är det klassat som byggnadsminne.

Foto: Erik Bonde

“Värmlands museum, utanför vars murar vi nu samlats, har en dubbel uppgift: att ge en bild av livet i forna tiders Värmland, sådant det tagit sig uttryck i kulturhistoriska föremål av olika slag och att bereda konsten och dess skönhetsvärden en fristad här i vårt landskap.”

NWT den 25 juni 1929.

Cyrillushuset fyller 85 år

Med de orden hälsade landshövding Abraham Unger publik och hedersgäster välkomna till invigningen av Värmlands museum den 22 juni 1929. Klockan var 16.00 och dagens andra högtidliga

ceremoni hade just inletts. Prins Eugen, som på förmiddagen öppnat Värmlands läns hushållnings-sällskaps stora sommarutställning, hade intagit sin plats igen. Nu lyckönskade han Karlstad och Värm-

land till det vackra museet ”som lyser och lockar därute på sin täcka udde”.

En prolog lästes upp av Kilsbördige Helge Kjellin, professor i konsthistoria, som hade rekryterats från sin tjänst vid Lunds universitet för att bli det nya museets förste intendent.

Äntligen hade Karlstad fått en egen byggnad för sina samlingar! Tidigare hade de historiska föremålen varit inrymda i lokaler i Gamla gymnasiet, där de inte längre fick plats.

1917 hade Föreningen Värmlands Länsmuseum bildats med huvudsyfte att samla medel till ett länsmuseum i Karlstad. 1925 gick denna förening samman med den äldre Föreningen Värmlands Naturhistoriska och Fornminnesförening och under det gemensamma namnet Värmlands Fornminnes och Museiförening skapades en byggnadsfond, som i slutet av 1925 uppgick till 250.862 kronor och 25 öre. När fonden året därpå förstärktes med ett bidrag på 86.488 kronor och 3 öre från Karlstads sparbank, ansågs ekonomin vara tryggad. Återstod nu lokalfrågan.

Att försöka förvärva och omvandla Expositionshuset i hamnen, var ett alternativ, men en nybyggnad vann störst gehör. Garvareådran och en tomt på Drottninggatan, nära fängelset, diskuterades, men Sandgrund utkristalliserade sig alltmer som bästa platsen för museet.

Antog Cyrillus förslag

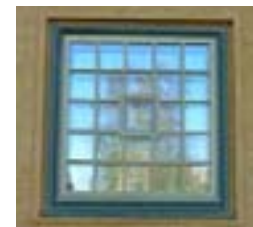
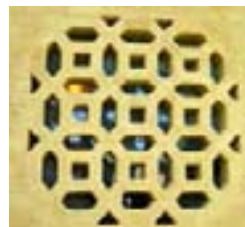
Den 16 september 1926 beslutade Karlstads stadsfullmäktige att ställa tomten på Sandgrund till förfogande för föreningen att nyttja den utan avgift så länge byggnaden användes som museum. Samtidigt bestämdes ”... att området icke finge inhägnas, samt att å Sandgrund väster om vägen till och förbi vattenverket icke skulle få uppföras andra byggnader än sådana av offentlig karaktär...”

En knapp månad senare antog styrelsen för Värmlands Fornminnes och Museiförening arkitekt Cyrillus Johanssons förslag till uppförande av museibygnad. Sedan grundläggningen var slutförd var det Bröderna Wästlund som i mars 1927 fick i uppdrag att genomföra själva byggnadsarbetet. Wennbergs Rörledningsaf-fär drog värme-, vatten- och avloppsledningar och för de elektriska installationerna stod ingenjör E.J. Rydahl. Den totala kostnaden för hela bygget, inklusive spegeldammen och pergolan, slutade på 274.132 kronor och 15 öre.

Till det yttre hade museet stått klart redan 1928. Sista året före invigningen ägnades åt inre byggnadsdetaljer och den museala inredningen. Nationalmuseums deposition av konstverk och prins Eugens målning som än idag täcker en hel vägg i ett av rummen på mu-

De fyra örnarna som kröner Cyrillhusets inåtvälvda koppartak gjordes av den skicklige konstsmeden Carl Magnusson från Gunnarskog.

Smäckra detaljer kontrasterar effektivt mot den massiva byggnadskroppen.

CYRILLUS JOHANSSON

Född i Gävle. Fadern Magnus och farbrodern Lars var båda verksamma inom byggbranschen och kom till Karlstad efter den stora branden 1865, där de deltog i återuppbyggnaden av staden.

Som byggmästare ansvarade Lars Johansson bland annat för uppförandet av det nya residenset och rådhuset och fadern var murargesäll. Sedan Gävle drabbats av en stadsbrand 1869 flyttade Magnus Johansson dit för att arbeta och ritade och uppförde där själv familjens hus.

Efter examen vid Chalmers tekniska läroanstalt i Göteborg, avdelningen för byggnadskonst, drev Cyrillus Johansson från 1906 egen arkitekt- och stadsplanebyrå i Stockholm. Han hade uppdrag som stadsarkitekt i Södertälje, Ludvika och Vaxholm och lärare i stadsplane-konst vid Konsthögskolan.

Hans produktion omfattande hyreshus, villor, industrier, kontors-hus, kyrkor och offentliga byggnader. Förutom Värmlands museum ritade han på 1920-talet bland annat

Cyrillus Johansson (1884–1959).

Foto: Värmlands museum

Vin & spritcentralens lagerhus och Årstabron i Stockholm.

Hans stil har beskrivits som traditionell, präglad av svensk brukstradition och tyska influenser, men utvecklad på ett personligt sätt. Han tog avstånd från funktionalismen. Fick bland annat impulser från kinesisk byggnadskonst med svängda takfall.

Cyrillushuset är fullt med vackra inredningsdetaljer.

ETT BOLTZIUSRUM INREDDDES PÅ VINDEN

seats övervåning, skulpturer, allmoge- och hantverkssamlingar, stenåldersfynd, rumsinteriörer, ”Anna Ollsons hela fotografisamling alltifrån fotografikonstens början i vårt land”, tapetlager från Asters herrgård, Frödings skrivbord...

Det var mycket som skulle få plats. Faktum är att det redan började bli lite trångt. Det blev nödvändigt att även ta halva vinden i anspråk. Här inreddes bland annat ett Boltziusrum till minne av helbrägdagöraren från Grava.

Redan 1937 fanns tankar på en tillbyggnad av museet. 1954 gjordes ett förslag på en sådan av Cyrillus Johansson själv. Flera arkitektritade förslag passerade revy genom åren innan Carl Nyréns

faluröda skapelse med sina bågformade fasader och stora fönster med lingula bågar kunde invigas i juni 1998.

Sedan den nya museibygnaden tagits i bruk hölls Cyrillus Johanssons Kinainspirerade tempel stängt fram till 2004. I samband med återinvigningen i juni öppnade en stor samlingsutställning med Karlstadskonstnären Stefan Johansson verk. Han fanns även representerad på Värmländska konstnärsförbundets utställning 1929 – den allra första konstutställningen som hölls i det nyöppnade museet.

Marie Aakre

Källor:

- Nya Wermlands-Tidningen, 8 januari, 22 och 25 juni 1929
- Värmlands museum. Några anteckningar om dess tillblivelse, Elias Stenius (Värmland förr och nu 1929)
- Värmlands museum 1839-1989
- Cyrillus Johansson. Från Askersund till Östersund, Anita Stjernlöf-Lund (2008)
- Nordisk familjebok
- NE

Cyrellus Johanssons ursprungliga tanke var att museibesökarna skulle passera pergolan på sin väg mot entrén. Under många år var pergolan borttagen, men är numera återuppbyggd. Inspiration till spegeldammen lär Cyrillus ha hämtat från Taj Mahal. Foto: Erik Bonde

Lördag den 9 februari 1929

Aberdeen @ Commonwealth line, between England and Australia via Suez and Colombo

Kära Mor och Far

När jag sist skrev var vi i Port Said, det är nu mer än en vecka sedan och ännu har vi 3-4 dagar innan vi får känna landbakke under fötterna. Vi skulle kunna invänta Largs Bay (en båt) i Port Said men den var så försenad av storm på Medelhavet, så vi fick vänta där i 3 dagar så nog hann vi se Port Said ordentligt. Det var varken Europa eller Östern utan en röra av båda – överfullt av garage, gatuförsäljare, skoputsare – om man satt och drack en kopp kaffe hade man dussintals örer sig med detsamma. Vi skulle resa till Kairo men det tog sån tid och var så krångligt att vi fick avstå. Polisen behöll nämligen våra pass och biljetter för att "kontrollera att vi verkligen reste med Largs Bay" och Knuts bagage kvarhölls på tullen för att han hade mikroskop och instrument som han inte kunde tulla för eftersom vi var på genomresa. Ett gräsligt ovänligt land – de tyckte att vi kunde resa och lita på att

resebyråer lagade så att bagage och biljetter och pass mötte oss i Suez men det tyckte vi var riskabelt. Men havet, stranden och väderet där var härliga. Hotellet bra och vi njöt av allsamman. Makalöst god frukt hade de där.

Genom Suez gick det förfärligt långsamt genom slätt ökenlandskap med stationer här och där. Vi såg El Katara där järnvägen till Jerusalem och Ismailiah, en rätt stor stad som såg praktfull ut där den låg och speglade vid en bukt av "Bittera sjöarna". Vid stationerna hade de lyckats få plantering igång och träd att växa men det vart bara som en prick i den stora ljusbruna öknen. Kanalsvattnet är ju så salt så det kan inte användas till tvättning. När vi kom ut ur kanalen blev stränderna vilda och branta. Bergen är mycket högre och toppigare än i Sverige, för de har ju inte varit nedisade. Allra ståtligast var de vid Sinai. Men sen har vi inte sett något annat än himmel och hav utom när vi passerade Aden där vi inte stannade.

De enda djur vi sett utom mäsar har varit delfiner och flygfiskar, och en grann tvärrandig gul och blå fågel som Knut säger finns i Indien också. Delfinerna är förtjusande – flygfiskarna är så små – man kan inte se mycket av dem men det är märkvärdigt hur länge de kan hålla sig över vattnet. Vattnet har varit soligt och skönt ännu. Norra delen av Röda Havet blåste kallt så jag hade ulltröja under vinterkappan och mormors skal om benen på däck men nu går jag i min nya bomullsklänning med bara en kombination under och inget vidare. Knut säger att det blåser mer än när han farit över förut, men inte så pass att han blir sjösjuk och så.

Det är ett sådant trevligt sorlsvatten mot fören – det hörs på ljudet att det är varmt och salt. Nätterna är mörkare än hemma, för det är inget blåaktigt i himlavalvet utan det liknar ett tält av varm sammet och stjärnorna sitter olika. Orionbältet mitt på himlen och Karlavagnen upp och nervänd alldeles vid horisonten. Båten går som en lus men är bra annars – bara en klass, 780 passagerare – hygglig mat och bekväma hutter. Imorgon kommer vi till Colombo. Hälsa alla och hör av er så snart som möjligt. | Astrid

Promenaddäcket och Smoking room på SS Largs Bay.

Skeppet som Astrid och Knut åkte till Indien med hette SS Largs Bay.

Astrid flyttar till Indien

◆ *Astrid Maria Ahlberg föddes den 9 augusti 1884 i Skyllbergs skola i Askersunds landsförsamling.*

Astrids mamma Maria var småskolelärarinna från Fäbacken i Lekvattnet, och pappa Edvard var folkskolelärare från Horla socken i Västergötland. Snart föddes även barnen Ruth, Lydia, Joel, Gabriel och Enok. Astrid gick i sina föräldrars fotspår och 1922 tog hon examen vid Högre Lärarinneseminariet. Efter några års tjänstgöring i Stockholm och Kalmar, tog Astrid tjänstledigt för att fara till Sorbonne i Paris för att studera fransk litteraturhistoria. Där träffade hon sin blivande man Knut Lindberg som läste medicin på samma universitet.

När Astrids tjänstledighet var över reste hon tillbaka till Sverige, Knut hade ytterligare studier kvar i Paris men de höll kontakten genom brevväxling. När Knut avslutat sina studier anställdes han vid en amerikansk missionsstation i Allahabad i norra Indien. Snart därefter kom ett brev från Knut där han frågade Astrid om hon ville gifta sig med honom, och om hon ville komma till Indien. Svaret blev ja på bägge frågorna.

Vigde sig borgerligt i London

Men resan till Indien skulle komma att dröja. Knut återvände till Europa för att studera tropiska sjukdomar vid Lincoln University i London. Astrid beslutar då att möta upp Knut i London för att utbilda sig i främst förlossningsvård samt att förkovra sig i det engelska språket. Samtidigt arbetade hon på brittiska Frälsningsarméns barnbördshus i London.

Efter ungefär ett år i London fick Knut i uppdrag av sin arbetsgivare British Railways, att arbeta som läkare åt brittiska järnvägsarbetare i Indien. Innan Astrid reste hem till Sverige för att förbereda den långa flytten, vigdes hon och Knut borgerligt i London.

I september 1928 kommer Astrid hem

till Fryksdalen där hennes yngre bror Joel bor på gården Kilbonns med vacker utsikt över sjön Aplungen. På övervåningen bodde föräldrarna Maria och Edvard. Hösten gick åt till att ta hand om skörden samt att förbereda flytten till Indien. Cykel, symaskin och nyvädda mattor stuvades in i trälårar för att klara resan.

Ett par dagar in på 1929 reser Astrid söderut genom Europa för att möta upp Knut i en medelhavshamn. Resan till deras nya hem i Indien skulle ta 17 dagar.

Mahatma Gandhi

Väl framme i Allahabad bor Astrid och Knut i en trerumsbungalow. Rummen beskrivs som höga som i en kyrka och med en elektrisk takfläkt. Nätterna är svala och då hörs schakaler och hyenor tjuta och smyga omkring. Dagarna är brännheta och Astrid känner sig sysslolös då tjänarna sköter vardagsysslorerna i bungalowen. Hon saknar sin cykel som ännu inte kommit fram till Indien, och hon vill helst inte använda hästdroskorna då hästarna ser så bedrövtligt trötta och magra ut.

När sommaren kommer får Knut ett nytt arbete i Kurduvadi där han blir läkare för all järnvägspersonal. Till hans patienter hörde också Mahatma Gandhi. Klimatet på den nya platsen var bättre än i Allahabad, men faror som pest, smittkoppor och kobror var aldrig långt borta. I ett brev hem den sommaren skriver Astrid att om tre år och tre månader beräknas de kunna få "Europasemester" för att kunna fara hem och hälsa på. Till en början hjälpte Astrid till i sjukvården, dock utan Knuts vetskap. När han senare får reda på detta klargör han att en frus plats är i hemmet. När Knut

”FEBRUARI 1934 KOMMER DET SISTA BREVET FRÅN ASTRID”

är bortrest deltar Astrid ändå i arbetet med patienterna. I sina brev hem berättar hon om koleran, malarian och hur småbarn matades med opium för att de skulle vara tysta. Astrid ömmade också mycket för sina tjänare och gjorde vad hon kunde för att göra deras liv drägligare. Även de fattiga patienterna fick ofta mat av Astrid.

Knut är själv nära att drabbas av pesten när han letar mygglarver för malariastudier och Astrid får både dysenteri och blir biten av en skorpion.

Sista brevet

Sommaren 1932 kommer den efterlängta- de Europaferien och Astrid och Knut reser hem. I juli går Astrids mamma Maria bort och det är en mycket tunn och mager Astrid som åter gör sig redo för avfärd mot Indien. Innan de far tillbaka åker de dock och hämtar en fosterdotter, Greta, och Astrid ser med ny tillförsikt mot livet i Indien.

I februari 1934 kommer det sista brevet från Astrid. Hon skriver att Greta är skär, trind och söt, men att Astrid är lite orolig för hur Greta ska klara värmen. I mars kommer ett brev från Knut till Joel. Astrid gick bort den 6

Vykort från Astrid till sin brorsdotter Karin.

mars i vad som tros ha varit svartvattenfeber (en form av malaria). Vidare i brevet skriver Knut: ”I döden kom ett skimmer över Astrids ansikte, ett jordiskt ljus, det dröjde kvar, de närvarande såg det och talade med varandra om detta underbara tecken på seger och frid.”

Ruth åker till Indien

Astrid begravdes 49 år gammal i Kurduvadi.

Innan Astrid avled hade hon uttryckt en önskan om att hennes syster Ruth skulle ta hand om Greta om inte Knut skulle klara av det på egen hand. När Knut skrev och berättade detta för Ruth, avvecklade hon sitt pensionat i Småland, skänkte bort sin valp Tjopp

till en direktörsson i Västervik och började sin resa till Indien. 8 juni samma år reser Ruth till Malmö för inköp av middagsklänning och vaccination mot smittkoppor, vidare mot Berlin för att göra klart med pass och andra nödvändiga dokument. Ett par dagar senare går Ruth av tåget i Venedig varifrån hon kliver ombord på fartyget som ska ta henne till Indien.

På fartyget träffar Ruth en miss Thomsen som hon blir bekant med. Miss Thomsen läser ur en vacker bok i grönt band med guldsnitt som Ruth blir så nyfiken på vad den handlar om. En dag när boken glöms kvar i en däcksstol, tar Ruth upp boken och tittar i den.

Kapten W M Jermyn var kapten på SS Largs Bay mellan 1929 och 194x. Foto: Samuel J Hood/Studio Collection

Greta och Knut i Indien.

Uppställda framför fotografen: Ruth, pappa Edvard, Gabriel, Lydia, Joel, mamma Maria och Astrid.

Foto: Privat

Det första hon får se är en karta över Fryksdalen där hennes bror Joel och deras föräldrar ju bor. Boken är en engelsk översättning av Selma Lagerlöfs *Kejsaren av Portugallien*. Nog kan man förstå att Ruth kände att någon såg efter henne där hon satt på däcket på ett fartyg mitt ute på Indiska Oceanen sommaren 1934. Själv skriver Ruth om detta "...men hur jag kunde känna det genom pärmarna är och förblir en gåta".

Tvingas att lämna Indien

Ruth kom så småningom fram till sin sväger och systerdotter i Indien och gjorde sig alltmer hemmastadd. Den tvååriga Greta beskrivs som "en mycket självständig liten kvinna" och snart kallar hon Ruth för mamma. Livet flyter på och Ruth tar lektioner i mahrati.

Efter en tid börjar Ruth och Knut bli oense om Gretas uppfostran, och en dag meddelar Knut att han kräver att Ruth ska lämna Indien. Ruth protesterade vilt och ville absolut inte lämna kvar lilla Greta i Indien, men Knut var orubblig. I februari 1935 lämnade Ruth Knut och Greta. Väl hemma i Sverige kontaktade hon omedelbart Stockholms barnavårdsnämnd.

För att smidigt kunna stå i kontakt med

barnavårdsnämnden i Stockholm som var den nämnd som ansvarade för Gretas fosterhemsplacering, ville Ruth nu bo i Stockholm. Tillsammans med systemen Lydia köpte Ruth ett stort hus på Tynningö i Stockholms skärgård där de öppnade en barnkoloni sommaren 1936. Ruth tyckte inte att hon fick nån vidare respons från barnavårdsnämnden angående det hon berättat om Greta. Därför letade hon upp Gretas biologiska mor som var hembiträde hos en familj i en finare förort till Stockholm. Men inte heller samtal med henne ledde någon vart.

Greta försvinner

Senare samma höst får Ruth ett brev från Mrs Carruther, en av grannarna i Kurduvadi. Hon skriver att de ska ta med Greta till Europa när de snart ska resa från Indien. I december kommer ett nytt brev från Mrs Carruther där hon berättar att Knut som redan befann sig i Europa, mött upp dem i Marseille och rest vidare till Stockholm där Greta inackorderades hos en annan familj.

Ruth kontaktar nu en barnpsykiatriker som även varit kollega och god vän med Astrid. Barnpsykiatrikern kontaktar i sin tur Barnavårdsnämnden och framhåller att Greta bör tas om hand av Ruth istället. En tid

senare får Ruth besked om att Greta nu adopterats av Knut. Knut och Greta återvänder till Indien i sällskap av en Röda Korssyster som tar hand om Greta på dagarna. Efter en tid i Indien återvänder dock systemen till Sverige.

Stor flygolycka

Omkring julen 1937 får Ruth ett brev från en annan av de engelska grannarna i Indien som hjälpt till att ta hand om Greta, som berättar att hon inte längre vet var Greta finns. Däremellan uppstår ett glapp fram till 16 juni 1972 då tidningarna rapporterar om en stor flygolycka med flera svenska offer.

Ombord på en DC 8 från Japan Airlines på väg från Tokyo till London finns Greta, hennes man och två barn. De var på väg hem på semester från Nya Zeeland där de bodde då hennes man arbetade på SKF. Strax innan en mellanlandning i New Delhi kraschar planet. 82 människor omkommer och endast fem människor överlever. En av dem är Gretas elvaåriga dotter.

Den 7 juli 1972 jordfästs Greta, hennes man och son i St Johannes kyrka.

Astrid var min farmors faster och Greta min farmors kusin.

Jenny Moström

◆ Familjen Eva och Evert Hjerdt samt barnen Karl Axel, Margareta och Christina 1956.

En rofylld bild av Hagatorget omkring 1950. Österbergs entrévägg reklameras för cykelmärke Hermes och takpapp Icopal. De parkerade bilarna, en Pontiac S 633 och en Oldsmobile, vittnar om att det är vardagseftermiddag, men inga kunder syns till.

En glad och stolt morfar Robert Österberg 1947 efter att KMW-grundarens minnesmärke kommit på plats.

Alla kände alla i Österbergshuset

♦ *Att få växa upp i ett järnhandelshus gav möjligheter till sysselsättning av alla upptänkliga slag för mig och mina jämnåriga kamrater i det stora huset vid Hagatorget, Centralpalatset – idag oftast benämnt Österbergshuset.*

Detta hus hade för oss barn en i högsta grad levande och spännande gårdsmiljö. Hyresgäster och affärsanställda i huset var över 100 personer fördelade på cirka 45 boende och 60 anställda som jobbade i Österbergs järnhandel, i apoteket Beckasinen och hos Hagafrisören.

Det kändes, minns jag, som att man fanns i en jättestor familj där man kände alla, hade roligt och hade stor trygghet. Gjorde man sig illa och det gjorde man ibland fanns det någon som observerade och hjälpte. En gång hände det att gamla magasinsskarlen Oskar Persson blev vittne till att jag skadat mig ganska illa. Gamle Persson lyfte upp den blodige pojken och bar upp honom till doktor Eriks-

Eva och Evert Hjerdt gifte sig 1934.

Foto: Dan Gunner

sons mottagning en trappa upp. Där synade den snälle husläkaren skadan, plåstrade om bakhuvudet och såg till att mamma två trappor upp fick hämta mig.

Bland upptåg som vi hittade på var att leta saker i husets stora soparkar som ständigt fylldes på från järnaffären, apoteket och fri-

sören. Man kan undra hur hälsosamt detta var? Dr. Eriksson gav en kommentar till min mamma om detta.

Det blir friska barn det här som får umgås i frihet utomhus och också komma i kontakt med smuts och lort av olika slag. Vi startade också affärsverksamhet från våra blockhus, där vi sålde godis som vi köpt in från farbror Ivar Arne i K.Fr. Arnes speceriaffär vid Hagatorget. Kunderna var snälla hyresgäster och dom affärsanställda. Jag tror vi slutade med denna kommers när vi sålt ett parti mindre färska praliner som orsakade magsjuka hos några anställda hos morfar.

Indianlek och snöbollskrig

Annan sysselsättning var att hjälpa till med avlastning av kastved från lastbilar som ofta kom med bränsle till husets väldiga värme pannor. Från vedtravarna fanns då härliga möjligheter att låna byggmaterial till blockhus för indianlek och för försvarsnäste i snöbollskrig.

Järnhandeln hade två lastbilschaufförer, Erik Olofsson och Kjell Johansson och dom

Så här såg almanackan ut.

Interiörbild från järnaffären från 1910. Observera cykeln!

Österbergs gårdshus och magasin med packbod. En Chevrolet-lastbil står utanför.

Apoteket Beckasinen öppnades i Centralpalatset 1912 av Gustaf Wessling.

Så här såg det ut i järnaffären 1938. Lite mer ordning och reda.

”SÅ KOM TIDEN NÄR MAN FICK MÖJLIGHET ATT KÖRA ÄREND

blev man gärna god vän med. Då kunde man få åka med och lämna eller hämta gods vid Bussgodscentralen, som låg med infart från Herrgårdsgatan, eller till Centralstationens Godscentral mitt emot Expositions huset och också till Karlstads Östra för leveranser till Klarälvsdalen via smalspåriga NKLJ-banan.

Sådär vid 10-12 års ålder började jag hjälpa till med olika sysslor i järnhandeln. Någon påtryckning till detta var det inte fråga om utan nyfikenhet och intresse att få vara med och hjälpa till. Vad jag minns var det två mycket olika uppgifter jag fick jobba med.

Den första var i spikboa som fanns vid butikens gårdssida. Där fick jag paketera trådspik i 100-förpackningar, ofta dimension 3”19.

Spikboa – ett viktigt nav

Arbetslokalen spikboa var som ett nav i järnhandeln med viktiga funktioner. Där fanns tankstationen för rödsprit och där var sambandstrafiken som expediterna hade mellan affär och gårdslager. Där fanns också butikens enda toalett och ett tvättställe som efter personalens flitiga kontakt med diverse järnvaror var minst sagt smutsigt.

Detsamma gällde i högsta grad vidhängan-

de handdukar. Ute på gårdslagret fanns också packboa där lagergrabbarna i den uppvärmda lokalen packade varor som skulle levereras ut till bygdernas lanthandlare eller företagare.

Den andra uppgiften jag tidigt praktiserade var att ibland få sitta vid skrivbordet mittemot morfar Robert och kontrollera riktigheten i leverantörfakturors slutsummor efter angivna rabattsatser. Det skedde för hand med hjälp av en Addo-räknesnurra. Lite triumferande kändes det när man fann fel ibland som kunde göra slutsumman lägre för järnhandelns gjorda inköp.

Så kom tiden när man fick möjlighet att

Centralpalatset visar järnaffären, frisören, Anders Nyström och Apoteket. Observera Gevalia-skylden längst upp, som var Karlstads första skylt med rörligt ljus!

Foto: Dan Gunner

DE OCH BLI SPRINGSCHAS MED TVÅHJULIG PACKCYKEL”

köra ärende och bli springschas, det vill säga springpojke med tvåhjulig packcykel som hade lastbärare framtill. Debuten skedde vid juletid minns jag och då handlade det om att packa och köra ut väggلمانackor till stamkunder i stan.

Lärde sig stadsdelarna

Det var ett tacksamt och kul jobb som gjorde att man började hitta i de olika stadsdelarna och lära sig namn på en mängd företag och personer. I många fall kunde det till och med rendera en slant som dricks.

Ett annat vanligt uppdrag var att hämta

hem varor från grossisterna i staden, i allmänhet Geijers eller Göthlins eller från de andra järnaffärerna som då var Nygren & Åhlin eller Huzells, båda på Tingvallagatan eller Wallboms på Ö:a Torggatan. Jag hörde tidigt talas om att det i en järnhandel fanns cirka 20 tusen olika detaljer. Ibland saknades förstås något och då fanns det ett system mellan kollegorna/konkurrenterna så att man lånade bristade varor av varandra. Detta utnyttjades också flitigt och med springschasan som snabb avhämtare.

Besöken på den gamla innergården hos Nygren & Åhlin vid torget kan jag fortfarande

de återkalla i minnet. Det var ju en autentisk 1800-talsmiljö som levde kvar.

Så kom tonåren och fortsatt skolgång fram till realexamen 1954. På sommarloven blev det då att i semestertider vikariera i diverse lagersysslor och förstärka ekonomin så att begärliga ting kunde inhandlas. På min morfars inrådan, som också fick stöd av mina föräldrar, blev mitt beslut att fortsätta studier inom teknikområdet. Med tanke på hur tiderna förändrats inom järnhandelsbranschen blev det säkert för mig ett bra vägval.

Karl Axel Hjerdt

♦ För Jenny Moström är 50-talsköket hjärtat i Brigadmuseums basutställning "Sverige i skuggan av kalla kriget". Som utställningsansvarig har hon ägnat stor omsorg åt att handplocka saker för att skapa den rätta atmosfären.

Foto: Svante Norder

Hemma hos Jenny

Sedan invigningen för ett år sedan har inte mindre än 15.000 personer besökt Sveriges Brigadmuseum i Karlstad. Utställningsansvariga Jenny Moström, som i flera år jobbat med att bygga upp basutställningen Sverige i skuggan av kalla kriget, är mer än nöjd. "Succé!" Så beskriver hon kort och gott första året. Men tillägger i nästa andetag att det är nu det verkliga jobbet börjar.

I entrén till utställningshallen möts besökaren av 1940-talet. På ena väggen ses Raoul Wallenberg och Folke Bernadotte.

En Konsumbutik inredd som på 1950-talet.

Efterkrigsmodet lyfts fram genom en bild från Karlstads välkända klädaffär CGC. Skylten och butiken är från tiden då firman huserade på Kungsgatan.

på Brigadmuseum

– Det gäller att ta nya tag och inte bara rida på den första framgångsvågen.

Genom ett 15-tal scenarier fördelade på två och ett halvt våningsplan tas besökaren med på en tidsresa som sträcker sig från andra världskrigets slutskede till slutet på kalla kriget. Uppbyggnaden av det svenska folkhemmet varvas med militärhistoria och

utblickar i världspolitiken.

Första klivet tas in i en hall där tidsandan från 40-talets beredskapsår återskapats. Per Albin Hansson och samlingsregeringens Sverige. Militäruniformen hänger på sin plats liksom tavlor med porträtt på Folke Bernadotte och Raoul Wallenberg, för att påminna om de humanitära insatserna som gjordes

från svensk sida under andra världskriget.

Härifrån leds man in i krigets verklighet genom mötet med ruiner och de allierades bombning av den nordtyska staden Stralsund i oktober 1944, visualiserad genom ett förstorat fotografi av en beskjuten byggnad.

– Vi fick låna fotot från Stralsunds stadsarkiv. Tanken är dels att visa hur nära Sverige

”DET KNYTER JU ÄVEN AN TILL DELNINGEN AV TYSKLAND OCH UPPFÖRANDET AV BERLINMUREN”

Pansarjägare på tung attackcykel. Soldaten på cykel var infanteribrigadens spjutspets. Berlinmuren skymtar i bakgrunden.

Foto: Svante Norder

Operation pågår i sjukvårdstältet.

kriget var, dels hur den tyska civilbefolkningen drabbades av kriget på ett rent mänskligt plan, förklarar Jenny Moström.

CGC och Café Mejt

Svenska gatan heter nästa utställningsscen. Den genomsyras av en tidstypisk 50-talsanda, till stor del speglad genom Karlstad. Här finns till exempel CGC, som i år firar 90-årsjubileum, på sin gamla plats på Kungsgatan 20. Genom ett foto som lånats från CGC:s eget arkiv och förstorats ser man rakt in i butiksinteriören och möter personal och sortiment från tiden. Karlstads Café Mejt, som gick i graven på 1970-talet, finns med och i Konsumbutikens görs reklam för bakpulvret som nyss kommit till Karlstad.

Mesta 50-talskänslan upplever man kanske ändå i köket, som för Jenny Moström är själva hjärtat i utställningen. Under tre, fyra år handplockade hon saker på loppisar och i secondhandaffärer för att få ihop den rätta utrustningen.

Kakburken Triett från J-H-fabriken i Sävsjö, till exempel, som står på bänkskivan med virrvärmönstret som Sigvard Bernadotte designade. Kylskåp, tras matta, bord och bonad är saker som hon hämtat från den egna släkten.

– Farmor har vävt gardinerna, berättar Jenny Moström.

Musik av Presley och Cash

Vid regementets dansbana strömmar Neil Sedakas gamla hit Oh! Carol ur högtalarna. Musiken varvas med låtar av Elvis Presley och Johnny Cash, vilket även påminner om att dessa båda världskända amerikaner inom det militära var stationerade i Tyskland på 1950-talet.

– Det knyter ju även an till delningen av Tyskland och uppförandet av Berlinmuren, den främsta symbolen för kalla kriget, påpekar Jenny Moström.

Genom de rent militärhistoriska delarna av utställningen går tidresan vidare från Tage Erlander och högkonjunkturens Sverige till det ekonomiskt dystrare 1970-talet och punken som musikgenre.

– Den växte fram som en motreaktion till lågkonjunkturen, speciellt i Storbritannien där till exempel Sex Pistols kritiserade Mar-

Svenska gatan, en typisk bild av tidsandan i efterkrigstidens Sverige.

Så här såg dansbanorna ut på 1950-60-talet, just denna är regementets dansbana.

Ett typiskt logement.

Tanken är att det kontinuerligt ska arrangeras tema- och vandringstställningar. Pettson och katten Findus har visats under våren.

graret Thatcher. I Sverige hade vi ju bland annat Ebba Grön som skrev samhällskritiska låtar.

Mordet på Olof Palme

Live aid-galor, Olof Palmes sista stora direktsända tv-tal, Tjernobylnkatastrofen, ubåtskränkningar i svenska farvatten, mordet på statsminister Olof Palme... En rad stora händelser som satte avtryck i samhällsutvecklingen i 1980-talets Sverige speglas i utställningen. I ett 80-talstrendigt inrett vardagsrum rapporterar tv-nyheterna om statsministermordet. Berlinmurens fall 1989 markerar slutet på kalla kriget.

Upp till en tredjedel av Brigadmuseums besökare har varit skolbarn i olika åldrar, uppskattar Jenny Moström.

– Utställningens tema passar väldigt bra in i läroplanen för högstadiet, där tiden för Kalla kriget lyfts fram.

Vill locka fler turister

Utländska turister, norrmän, ryssar, nederländare och tyskar bland annat, har också stått för en del av besökstalen.

– Men jag tror vi kommer att få fler turistbesök den här sommaren. När Brigadmuseum öppnade i juni förra året var vi relativt okända. Vi har ett väldigt bra samarbete med

Karlstads kommun när det gäller att sprida information om museet.

Tanken är att det kontinuerligt ska arrangeras tema- och vandringstställningar på tredje våningen. I början av våren visades en utställning om Pettson och katten Findus. Just nu planeras för en modeutställning med invigning tidigast i höst.

– Men det är också viktigt att vidareutveckla basutställningen kontinuerligt. Vi månar om att behålla bredden i utställningen, vi tror det är det som lockat hit så många besökare.

Marie Aakre

Kulturbyggnader i Karlstad – en vandring i tiden

♦ *Byggnadsmässigt skulle man kunna dela in Karlstad i perioder med de stora förödande bränderna som avskiljare. Stadsbränderna 1616, 1719, 1752 och 1865 innebar alla att planeringen av Karlstads gator, byggnader och torg fick börjas om på nytt.*

När samhället Tingvalla 1584 fick stadsprivilegier och av hertig Karl döptes till Karlstad, fanns omkring 45 hushåll i staden. En kvartersindelad stadsplan kom till men bebyggelsen bestod huvudsakligen av tätt liggande enkla trähus med torvtak. Redan på 1200-talet fanns en kyrka som kan ha sett ut som stavkyrkan i Ekshärad. Den låg vid Klarälven, där Stadshotellet finns nu.

Den 14 september 1616 bröt Karlstads första storbrand ut och såväl kåkbebyggelse som kyrkan, kungsgården, rådhuset och prästens gård utplånades.

En ny ståtlig kyrka invigdes 1629 på samma plats. Byggt i sten med valv och stora fönster och utrustad med orgel, målade tavlor, vackra silverföremål, fantastiska textilier och ljuskronor i taket.

I slutet av 1600-talet hade folkmängden ökat till omkring 400 personer. Nu byggdes det som i dag är Karlstads äldsta hus, Flachska gården. Från början hade den endast en våning men fick sin andra våning i mitten av 1800-talet då postmästaren, major Flach, ägde gården.

Första bron över östra älvgrenen klar 1648

Redan under 1500-talet fanns en broförbindelse över Klarälven ungefär där Västra bron ligger i dag. Men hertig Karl hade bestämt att staden skulle ha en bro även över den östra älvgrenen. Det dröjde emellertid ända till 1648 innan en körbar bro av trä fanns här, som dock inte stod emot vårfloden. Stenbron, Östra bron, invigdes av kung Gustaf IV 1797.

I början av 1700-talet hade Värmland och Dalsland blivit ett eget stift med Karlstad som huvudort och här bodde också landshövdingen. Staden hade ett lärosäte och var centrum för handel. Men den 1 oktober 1719 ödelades hela staden en andra gång. 170 gårdar blev lågornas rov. Rådhuset, gymnasiet och den vackra domkyrkan brann ner.

Nya Wermlands-Tidningen – en framtida kulturbyggnad?

På båda sidor om stenbron sitter det två stentavlor som minner om invigningen 1797.

Ett fåtal av kyrkans dyrgripar kunde räddas. Två ljuskronor från 1600-talskyrkan hänger i dag i domkyrkans tak.

Byggandet av en ny domkyrka påbörjades och invigdes 1730. Christian Haller anlätades som murarmästare. Den 22 juni 1752 var det dags igen. På sju timmar förintades Karlstad ytterligare en gång. Tornet på den nya domkyrkan fattade eld och de fyra kyrkklockorna föll ned mot tornets golv. Genom luftdraget släcktes elden i kyrkan och själva kyrkorummet skadades inte nämnvärt.

Gamla gymnasiet invigdes 1759

I början av 1800-talet hade invånarantalet i Karlstad ökat till omkring 2 000 människor och några av de byggnader som vi i dag betraktar som stadens gamla kulturhus kom till under andra hälften av 1700-talet och i början av 1800-talet.

År 1759 invigdes det som vi i dag kallar Gamla gymnasiet, som då ansågs vara den modernaste gymnasiebyggnaden i landet. I tornet fanns ett observatorium, något som var väldigt exklusivt på den här tiden.

I slutet av 1700-talet byggdes Landshövdingegården i kvarteret Almen. Denna fungerade som residens åt Värmlands fyra första landshövdingar under åren 1779-1809. En av dessa var Axel Pontus von Rosen som fängslades av general Georg Adlersparre när han tågade mot Stockholm för att avsätta kung Gustaf IV 1809.

Doktorsgården tillkom 1818

År 1818 tillkom Doktorsgården där doktorerna Peter Sundberg och Erik Högberg huserade. Dessa två byggnader tillsammans med Flachska gården räknas till kvarteret Almen. Även ekonomibygnaderna har sparats till eftervärlden.

Det var när stadens myndigheter ville riva Almen-

Flachska gården är en av Karlstads äldsta byggnader. Funkishusen på Sundsta är exempel på moderna byggnader som redan är K-märkta.

Foto: Erik Bonde

bebyggelsen på 1930-talet som Carlstads-Gillet bildades. Denna fina 1800-talsmiljö finns nu kvar tack vare några hängivna Karlstadsbor.

Karlstad blev stiftsstad 1646 men under mer än 100 år hade biskoparna ingen tjänstebostad. Inte förrän på 1770-talet byggdes Biskopsgården. I början på 1800-talet byggdes det intensivt. Torget var fortfarande orienterat i norr-söder. Landshövdingens residens låg mitt på torgets östra sida.

I staden bodde 2 165 invånare år 1800. Prämkanalen

var färdig 1838. Med den underlättades transporter av varor från norra Värmland till den nya hamnen som anlades 1835.

Nuvarande Inre hamn anlades 1858-1864. Expositionshuset, initierat av Värmlands Hushållningssällskap, stod klart 1862 och blev en permanent utställningslokal under 24 år. 1847 invigdes ett av landets första cellfängelser i Karlstad. Det användes som fängelse ända in på 1960-talet. Hypotekshuset var färdigt 1853

◆ Den första restaurangen i Stadsträdgården cirka 1885. I bakgrunden skymtar Orrholmens såg och arbetarbostäder.

”DEN BLEV ETT MYCKET UPPSKATTAT UTFLYKTSMÅL”

Så kom den förödande branden den 2 juli 1865. Gamla gymnasiet klarade sig, liksom Biskopsgården och kvarteret Almen. Domkyrkans torn och tak blev lågornas rov. Till att projektera den nya staden anlätades stadsbyggmästaren Theodor Högström. Han drog upp ritningarna till den moderna stadsplan vi har i dag.

För att förhindra liknande brandkatastrofer som drabbat Karlstad så många gånger, fick staden nu breda gator och ett stort torg.

Domkyrkovalven höll

Som ett mirakel visade det sig att valven i domkyrkan hade hållit för branden. I princip ser dagens domkyrka ut som 1730 års kyrka. Tre år efter branden, var det nya Frimurarhuset klart att tas i bruk. Den ståtliga festsalen är en av Karlstads vackraste lokaler för större festliga arrangemang. Johannessalen är utformad som ett egyptiskt tempel. Rådhuset var färdigt 1868, byggt efter gamla stilideal.

1869 drogs Västra stambanan fram till Karlstad. 1873 var linjen utbyggd till Norge och Karlstad fick därmed sitt stationshus. Stadshotellet byggdes på den tomt där de två första kyrkorna hade legat. Det var färdigt 1871 med 45 rum i två våningar.

Husen vid torgets västra sida i början av 1800-talet. Akvarell av J G Härfeldt 1805.

1905 byggde man till ytterligare en våning och numera finns dessutom en takvåning. Hotellets interiörer är rikt smyckade med många vackra detaljer som har behållits genom flera renoveringar och moderniseringar.

Residenset klart 1871

Residenset stod klart 1871, även här har arkitekten tagit upp gamla stilideal. Från början hade huset bara två våningar. På 1920-talet byggde man till en våning genom att lyfta taket. Byggnaden innehåller stora vackra salar och överst i residenset finns ett utrymme avsett för den kungliga familjen när den besöker Karlstad.

Tingvallagymnasiet, byggt i gotisk stil, var färdigt 1869. På den här tiden var ju Sverige och Norge i union. Med lite fantasi kan man se en viss likhet med Stortinget i Oslo som byggdes 1866.

Stadsträdgården omedelbart söder om stadskärnan anlades i början på 1860-talet. Då byggdes Orangeriet som bostad åt stadsträdgårdsmästaren. 1865 ansökte man om att få öppna ett schweitzeri i Stadsträdgården, vilket mötte stora protester från stadens nykterhetsivrare.

Först 1870 kunde den första restaurangen i Stadsträdgården öppnas. Den blev ett mycket uppskattat utflyktsmål för Karlstadsborna och 1899 beslöts att en ny, större restaurang skulle byggas i svensk stapelstil. På våren 1900 invigdes den nya restaurangen, som tyvärr brann ner till grunden den 17 september 1959, då den blev ett av målen för den pyroman som satte skräck i Karlstad.

Intensivt byggande

Ett intensivt byggande fortsatte runt sekelskiftet 1800-1900. Karlstads teater invigdes den 7 november 1893 med tal som skrivits av Gustaf Fröding. Interiören är typisk för många byggnader av det här slaget och arkitekten är densamme som har ritat kungliga operan i Stockholm.

1897 var Riksbankshuset färdigt. Sockerslottet stod klart 1899. Entrén är magnifik med sina förgyllda pelare med doriska kapitäl och målningar av Olof W Nilsson.

Gamla Wermlandsbanken är en av Karlstads förnämsta byggnader. Den var färdig 1908. Den tunga arkitekturen gav verkligen besökaren intryck av att Wermlandsbanken var ett solitt företag. Vid den pam-piga entrén med glasdörrar med mässing mötte bankens kunder kapitalet.

Framtidens kulturbyggnader

Kommer vår tids moderna byggnader att ha ett kulturhistoriskt värde om hundra år? Det som byggs i dag skall vara kostnadseffektivt och saknar ibland den där lilla utsmyckningen som ger huset egen karaktär. Men funkishusen på Brogatan med sitt avskalade formspråk har redan tagit plats bland kulturellt bevarandevärda byggnader.

Bibliotekshuset, Länsstyrelsen, Karolinen, Stads-huset, Värmlands Museums tillbyggnad, Nya Wermlandstidningens byggnad, Karlstads universitetet... Kanske klassas dessa också som värdefulla kulturbyggnader i framtiden.

Per Berggrén

Johannessalen i Frimurarhuset.

Foto: Per Berggrén

Interiör från Tingvallagymnasiet.

Foto: Per Berggrén

Entrén till Sockerslottet.

Foto: Per Berggrén

De nya Gillet-medlemmarna: Mikael Blomquist, Gustaf Ekman, Roger Carlsson, Fredrik Elgh, Helen Holmgren, Eva Högman Harvig, Dan Martinsson, Leif Persson, Thomas Sigfridson och Charlotta Wällgren.

Foto: Göran Engström

Gästspel hos Migrationscentret

◆ *Välsmakande buffé på Svenska Migrationscentret och ett lärorikt föredrag om Landstingets i Värmlands 150-åriga historia, var några av höjdpunkterna när Höstgillet hölls den 14 november 2013.*

Omkring 120 Gilllesmedlemmar hade infunnit sig till mötesförhandlingarna i Gamla Wermlandsbanken. Som traditionen påbjuder lät åldermannen Monica Elgh, sedan hon hälsat alla välkomna, kalla in de nya medlemmar som skulle väljas in i Gillet och som denna gång uppgick till inte mindre än tio.

Rådsberättelsen över det gångna arbetsåret föredrogs av skrivaren Erik Hellberg. Rådet hade sammanträffat nio gånger under året. Skattmästaren Lennart Hellqvist noterade i sin ekonomiska redogörelse bland annat att Gillet under året investerat i redigeringsprogrammet InDesign.

Rådet beviljades ansvarsfrihet och inga förändringar inträffade beträffande rådets sammansättning. Omval skedde av Monica Elgh som ålderman på ett år liksom omval på två år för övriga rådsmedlemmar vars mandat-

Staffan Svanqvist och Anders Ajaxson gav en inblick i sjukvårdens utveckling i Värmland under 150 år.

Foto: Bill Ivarsson

Per Anders Olson fick ett konstverk signerat av Hans Tilly.

Foto: Bill Ivarsson

period hade gått ut. Räkenskapskansare och valdelegerade omvaldes också på sina poster.

Landstinget 150 år

Per Anders Olson uppvaktades med ett konstverk som tack för sina mångåriga insatser som skattmästare fram till och med 2011.

”En tidsresa med landstinget under 150 år”, var namnet på kvällens föredrag som hölls av journalisterna Anders Ajaxson och Staffan Svanqvist. Med anledning av att

Landstinget i Värmland firade 150-årsjubileum 2013 gavs boken ”Vårt LiV” ut, som de båda är redaktörer för. Tillsammans gav de en intressant inblick i hur länets sjukvård utvecklats från enkla sjukstugor till sjukhus och dagens länssjukvård.

Den milda höstkvällen avslutades med god mat och trivsamt samvaro i Svenska Migrationscentrets trevligt inredda lokaler.

Marie Aakre

Gillet firade 70 år

♦ 2014 års Vårgille – den 9 maj – blev en tillställning med extra guldkant. Anledningen var förstås att Carlstads-Gillet i år fyller 70 år. Till vimlet i Gamla Wermlandsbankens vestibul bjöds på mousserande vin med tilltugg och kvällen avslutades med en kulinarisk måltid i Stadshotellets festmatsal.

Sedan åldermannen Monica Elgh hälsat de församlade medlemmarna välkomna till mötesförhandlingarna, gjorde hon en liten tillbakablick i Gillets 70-åriga historia. Då, som nu, stod kvarteret Almen i blickpunkten för Karlstadsbornas intresse, konstaterade hon. För 70 år sedan gällde det att rädda den historiska bebyggelsen undan rivning.

En verklig eldsjäl i den aktionen var Sigurd Gustafson, en av 41 herrar som den 14 februari 1944, klockan 19.30, samlades i Hörnsalongen på Stadshotellet, där som Bishop's Arms huserar idag, för att bilda Carlstads-Gillet.

Idag handlar det om att göra kvarteret Almen, som en del av promenadprojektet Älvstråket, mera öppet och tillgängligt för allmänheten.

Förre stadsarkitekten höll föredrag

I sedvanlig ordning följde intag av nya medlemmar. Därefter lämnades ordet över till skattmästaren Lennart Hellqvist, som bland annat informerade om att det pågår en diskussion i rådet om hur Gillets fonder ska

De fem ny medlemmarna Leif Elander, Ulla Forsgren, Charlie Hultgren, Lena Odh och Jan Svanegård.

Foto: Göran Engström

Skrivaren Erik Hellberg tog fram dragspelet och åldermannen Monica Elgh sjöng med.

Foto: Marie Aakre

Chokladfondant med vaniljglass och körsbär avslutade supén.

Foto: Erik Bonde

kunna nyttjas bättre. Ett författar- och produktionsstöd på 10.000 kronor har getts ur Gillets författarfond till Gunhild Hernström och hennes bok om Stadskällaren, "Smörgåsnissan", som fanns till försäljning i Gamla Wermlandsbanken denna kväll.

Medlemsavgiften beslutades ligga kvar på 225 kronor.

Sista programpunkten innan det var dags att promenera vidare till Stadshotellet, var ett föredrag av förre stadsarkitekten Martin Edman. På temat "Nedslag i Karlstads historia" redogjorde han initierat och kunnigt bland annat för de diskussioner och beslutsprocesser som ledde fram till etablerandet av högskola på Kronoparken på 70-talet och Bergviks köpcentrum som invigdes 1982.

Martin Edman berättade också den lyckosamma historien om hur Karlstads gamla

badhus kunde räddas och byggas om till bostäder tack vare insatser av föreningen Rädda Badhuset, trots att de styrande i kommunen förordade rivning.

Frikostig bokgåva

Som representant för Föreningen Värmlandslitteratur överlämnade Kjell Fredriksson ett ex av boken "Läroverkselev i Karlstad", skriven av Sigfrid Åkerblom, till var och en av det hundratal Gillesmedlemmar som samlats i bankpalatset. En generös donation från Värmlandsarkiv.

Trerättersmeny med hjortfilé som huvudrätt och gemytligt samkväm på Stadshotellet avrundade den högtidliga vårvällen.

Marie Aakre

B

Avsändare:
Carlstads-Gillet
c/o Karlstads kommun
Gamla Wermlandsbanken
651 84 Karlstad

18 maj 2014. I januari stod nya Hagaborgsskolan på Norrstrand klar och har sedan dess miljöcertifierats i högsta klassen, guld, av Miljöbyggnad.

Länsförsäkringar
Värmland
Bank & Försäkring

ÖSTERBERGS
INDUSTRIHANDEL